

Franc Bernik (1870 – 1948)

Rodil se je 28. septembra 1870 v Šentvidu nad Ljubljano staršema Matiju Berniku, učitelju ter organistu, in Marjani Potočnik. Zaradi očetove zgodnje smrti se je družina preselila k maminim sorodnikom v Trato. Leta 1883 je pričel obiskovati gimnazijo v Ljubljani, dve leti kasneje je bil sprejet v Alojzijevišče oz. malo semenišče. Maturiral je

leta 1890, se vpisal v ljubljansko bogoslovje ter bil štiri leta kasneje posvečen v duhovnika. Prvo službeno mesto je nastopil v Borovnici, nato je bil kot kaplan premeščen na Vrhniko. V Domžale je prišel leta 1903 na mesto kuratnega beneficiata na Goričici. Uspešno si je prizadeval za ustanovitev župnije in leta 1908 postal prvi domžalski župnik. Kmalu po njegovem prihodu v Domžale se je okrepilo katoliško društveno in kulturno življenje ter v naslednjih desetletjih doživelo razcvet. Velik pečat je z ustanovitvijo mnogih društev v vključeno socialno noto zapustil tudi na socialnem področju. Po letu 1945 zaradi spremenjenih družbenopolitičnih razmer in bolezni ni več aktivno sooblikoval dogajanja v Domžalah. V svoji knjižni zapuščini je zapustil tri za kraj izjemno pomembne knjige: *Zgodovina fare Domžale* (1923), *Z nekdanje Goričice* (1925), *Zgodovina fare Domžale II.* (1939), vse izdane v samozaložbi. Izdal je tudi 5 knjig z versko vsebino. Za svoje vsestransko delo je prejel več odlikovanj in častnih nazivov: častni član Gasilnega društva v Domžalah (1910), častni naziv duhovnega svetnika (1916), za vojne zasluge je prejel zlati križec s krono na traku hrabrostne svetinje (1918), odlikovanje z redom sv. Save petega reda (1930), častni občan občin Borovnica, Trata in Domžale. Umrl je 5. novembra 1948 v Domžalah, kjer je tudi pokopan. Po njem se danes imenuje Kulturni dom v Domžalah in Bernikova ulica.

Sklepne besede

Malokdo v sebi nosi toliko vsestranskih nadarjenosti, kot jih je Franc Bernik. »*Ta gospod je jako nadarjen, čvrst, goreč, za socialno življenje jako vnet in silno muzikaličen,*« je zapisal že njegov predhodnik, beneficiat Jakob Strupi, ko je leta 1903 odhajal v drugo župnijo. Zato je prav, da ob Bernikovi letošnji 70. obletnici smrti podrobneje predstavimo njegovo aktivno delovanje v Domžalah. Na območju domžalske fare ni opravljal le pastoralnega dela, pač pa je v vsestransko razdajajočem življenju obeležil Domžale na mnogih področjih. Našemu kraju, v katerem je služboval več kot štiri desetletja, je v besedi, dejanjih in tudi ohranjenih stavbah zapustil bogato kulturno dediščino. Bil je kronist, pisatelj, skladatelj, pravi kulturni zanesenjak in vsestransko družbeno dejaven, hkrati pa komunikativen, razgledan, vpliven, iznajdljiv, pravno poučen, z močnim socialnim čutom. Prijateljeval je z mnogimi pomembnimi osebnostmi, bil spoštovan in odličen. Vsekakor ga lahko z njegovo karizmo in ambicioznimi javnimi dejanji umestimo med znamenita domžalska imena, ki se jih moramo spominjati tako danes kot jutri.

FRANC BERNIK IN NJEGOVA KULTURNO-SOCIALNA VLOGA V DOMŽALAH V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

Avtorica: Katarina Rus Krušelj
Likovno-tehnično uredil: Roman Kos
Jezikovni pregled: Vera Vojska
Izdal in založil: Kulturni dom Franca Bernika Domžale, zanj Cvetka Zalokar Oražem
Tisk: Jagraf, Trboje
Naklada: 300
Donatorji tiska publikacije: KS Simona Jenka Domžale, KS Slavka Šlandra Domžale in KS Venclja Perka Domžale
Domžale, avgust 2018
Cena: brezplačno

MENAČENKOVA DOMAČIJA,
Cankarjeva ulica 9, 1230 Domžale
menacenk@kd-domzale.si

KULTURNI DOM FRANCA BERNIKA DOMŽALE,
Ljubljanska 61, Domžale,
tel. 722 50 50, info@kd-domzale.si, www.kd-domzale.si

Viri in literatura

Nadškofjski arhiv Ljubljana, Župnijski arhiv Domžale, Župnijska kronika, š. 4; NŠAL ŽA Domžale, Gradbene zadeve v cerkvi, š. 12; NŠAL, ŽA Domžale, Razni spisi, zapuščina Franca Bernika: Osebni spisi, pridige, š. 15. Bernik, Franc: *Zgodovina fare Domžale*, samozaložba, Kamnik 1923; *Zgodovina fare Domžale, Druga knjiga*, samozaložba, Groblje 1939. Brojan, Matjaž, *Galerija slavnih Domžalcev (XII.)*, Franc Bernik, beneficiat, kronist, pisatelj, ustanovitelj domžalske fare, v: Regional, 19. 5. 2006, Domžale; *Slamnikarska sled Domžal: 300 let slamnikarstva*, Kulturni dom Franca Bernika Domžale, Domžale 2012. CapuderTadeja, Stiplovšek, Miroslav: *Kulturna društva v domžalski občini 1884-2009*, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Domžale, Domžale 2009. Justin, Urška: Franc Bernik, *Kamra*, Knjižnica Domžale, <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/franc-bernik.html> (26. marec 2018). Otrin, Blaž, *Franc Bernik in razvoj Domžal*, Stiplovškov zbornik. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, Ljubljana 2005; Bernik, Franc (1870–1948). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi139575/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (26. marec 2018). Stražar, Stane: Domžale, mesto pod Goričico, Kulturno društvo Miran Jarc, Domžale 1999. Stiplovšek, Miroslav, Strokovne organizacije slamnikarskega delavstva 1907-1922, *Zgodovinski časopis (Zwitterjev zbornik)*, Ljubljana 1965-1966; Nastanek mestne občine Domžale leta 1952, Kulturni dom Franca Bernika Domžale, Domžale 2012. 100 let župnije Domžale, Domžale 2008 (ur. Blaž Otrin).

Seznam fotografij

Razglednica Društvenega doma po risbi F. Ravnikarja (arhiv Knjižnice Domžale); F. Bernik ok. 1900 (NŠAL fotografska zbirka); Razglednica Pozdrav iz Domžal, 1899 (arhiv Knjižnice Domžale); Razglednica Domžale (arhiv Knjižnice Domžale); Fotografija Domžale, 1912 (NŠAL fotografska zbirka); Slavnostno odprtje Društvenega doma, 1910 (Avtor: Peter Naglič, arhiv Matjaža Šporarja); F. Bernik med ustanovitelji domžalske fare (arhiv Matjaža Brojana); Razglednica Domžale, 1905 (arhiv Knjižnice Domžale); Portret F. Bernik (NŠAL fotografska zbirka); Dobrodelni dom (arhiv Ludvika Kovača); Kulturni dom Franca Bernika Domžale (Avtor Roman Kos; arhiv Romana Kosa); Otroški dom (NŠAL fotografska zbirka).

Zahvala

Gradivo za predstavitev projekta smo pridobili iz zasebnih arhivov Matjaža Brojana, Gašperja Dimca, Romana Kosa, Ludvika Kovača, Matjaža Šporarja, Marjete Vodnik; iz javnih arhivov Knjižnice Domžale, Nadškofjskega arhiva Ljubljana, Urada Župnije Domžale. Vsebinski pregled je opravil dr. Miroslav Stiplovšek. Za tisk publikacije so donirale Krajevne skupnosti Simona Jenka Domžale, Slavka Šlandra Domžale in Venclja Perka Domžale.

Vsem sodelujočim se zahvaljujemo. Z uspešnim sodelovanjem smo zabeležili še eno izmed pomembnih zgodb iz zgodovine mesta Domžale.

S knjižico predstavljamo ustvarjalce in druge pomembne osebnosti, ki so v preteklosti krojili domžalsko kulturno zgodovino ter v njihovi dediščini še danes beležimo pomemben prispevek h kulturni podobi Domžal in okolice. Mnogi izmed njih še niso dobili priložnosti predstavitve svojega življenja in dela v individualni publikaciji, ki je hkrati nadgradnja razstave v Menačenkovi domačiji v Domžalah. Dogodek in knjižica sta namenjena 19. aprilu prazniku Občine Domžale. V projektu smo do sedaj predstavili: slikarja in pedagoga Milana Merharja (2012), podobarsko družino Hrovat (2014), fotografskega mojstra Vilija Majheniča (2015) in podobarja ter gospodarstvenika Janeza Vrečarja (1917).

Pomembne domžalske osebnosti v Menačenkovi domačiji

FRANC BERNIK

IN NJEGOVA KULTURNO-SOCIALNA VLOGA V DOMŽALAH V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA

Katarina Rus Krušelj

Bernikov prihod v Domžale

»Pozdravljam Vas vse kot svoje prijatelje! Goričica je zame bel, nepopisan list. Kakor bote na ta list odslej pisali, tako bombral! Brati pa znam dobro! Majhen sem – a Bog pameti ni navezal na dolge noge! Mlad sem – pa obljubim Vam, da bom od dne do dne starejši!«

Franc Bernik: »Prihod novega beneficiata«, 20. september 1904 (iz župnijske kronike)

V 19. stoletju so imele Domžale še precej agrarni značaj, ki se je dopolnjeval z domačo slamninarsko obrtjo in nato spreminjal s slamninarsko industrijo. Krajevno središče še ni bilo vzpostavljeno, saj so Domžale sestavljale štiri vasi: Zg. in Sp. Domžale, Stob in Študa. Ob Bernikovem prihodu na Goričico v začetku 20. stoletja so bile vasi, predvsem po zaslugi slamninarske industrije, v polnem razvoju. V tedanjem kamniškem okraju so postopoma stopale v ospredje ter se uveljavljale kot obrtno in trgovsko središče za širšo okolico. Od leta 1890 dalje je bila za gospodarski napredek pomembna kamniška železnica, ki je Domžalam prinašala ugodne prometne povezave. Na naglo rast industrije so vplivali tudi energetski viri Kamniške Bistrice in dobro usposobljena delovna sila v slamninarski industriji. Nagel proces industrializacije je rasel hkrati s krepitvijo nemškega kapitala, ki je pomembno vplival na politično, gospodarsko in prosvetno podobo Domžal. S prihodom Tirolcev in Sudetskih Nemcev so namreč Domžale kmalu postale središče slamninarske industrije celotne habsburške monarhije, z ok. 1900 prebivalci, od teh kar ok. 270 nemško govorečih.

Leta 1903 so bile Domžale oz. Goričica v cerkvenoupravnem pogledu še vedno le mengeška podružnica. Kmalu po prihodu na Goričico si je Bernik začel prizadevati za ustanovitev nove župnije, potrebo po njej pa je zaznala tudi višja duhovščina, razen matične župnije v Mengšu. Postoriti je bilo potrebno še številne stvari, pri čemer je bilo najbolj aktualno novo pokopališče, pridobitev stalnih dohodkov za župnika, ki ne bodo bremenili državnih financ, in odkup od mengeške župnije. Za novo župnijo so se zbirali le prostovoljni prispevki, ki so se zapisovali v *Zlato knjigo ustanoviteljev župnije*. Nadzorniki v sestavi: župan Matej Janežič, tirolski tovarnar Krizant Ladstätter, ključarja Karol Flerin in Janez Habjan ter Bernik so ugotovili, da je do leta 1911 darovalo 5288 oseb 53.810 kron. Ker ob ustanovitvi župnije, 25. septembra 1908, še ni bila zbrana potrebna vsota, so si razliko izposodili pri Hranilnici in posojilnici v Domžalah. Dolg so odplačevali le s prostovoljnimi prispevki vse do leta 1922. V zadnjih štirih letih so največ sredstev za odplačilo dolga prispevali domžalski izseljenci v Ameriki.

V novi domžalski fari

»Katarsko društvo se je takoj prvo leto svojega obstanka lepo razvilo. Premagati pa je bilo ogromne težave. Na vseh straneh je bila sama nezaupnost. Nihče ni hotel verjeti, da bi se to društvo sploh moglo kako razviti... In vendar se je društvo, dasi z največjimi napori, preinilo in z uspehom stopilo takoj prvo leto že na svetovni trg.«

Franc Bernik: »Katarsko društvo«, december 1909

»V pridigi so knezoškof (dr. Anton Bonaventura Jeglič) prav pohvalno omenili vnemo, prizadevanje in izredno požrtvovalnost, s katero so ljudje pod vodstvom beneficijatovim skozi celo vrsto let vztrajali pri delu za ustanovitev župnije.«

Franc Bernik: »Slovesna ustanovitev fare Domžale«, 25. september 1908

Ustanovitev nove župnije je postala pomemben mejnik za celoten kraj. Verski, gospodarski in kulturno-socialni preporod je zahteval tudi prenovo cerkve na Goričici. Pokopališče ob cerkvi je bilo urejeno, naslednja Bernikova skrb je bila nova kapelica Matere Božje na Goričici. Zgradili so jo leta 1906, načrt zanjo je izdelal Franc Ravnikar, ki je naredil načrt tudi za novo gospodarsko poslopje pri pokopališču.

Po večletnem Bernikovem prizadevanju za povečavo cerkve na Goričici se mu je leta 1938 končno uresničila želja za povečavo

prezbiterija. Načrt za prenovo je narisal arhitekt I. Pengov iz Ljubljane, Plečnikov učenec. Zidarska dela je prevzel I. Sršen iz Domžal. Na vzhodno zunanjo steno so postavili bronasti kip Kristusa Kralja, kakor si ga je zamislil akademski kipar P. Lodboda iz Domžal. Prezbiterij je poslikal akademski slikar S. Pengov iz Ljubljane, ki je bil poznan kot slikar z najobsežnejšim opusom monumentalnega stenskega slikarstva 20. stoletja na Slovenskem. Na platno je naslikal veliko oltarno sliko Marijinega vnebovzvetja, ki je bila nameščena na zadnjo steno prezbiterija.

Med nove pridobitve cerkvene opreme štejemo krstni kamen (1907), delo A. Vodnika iz Ljubljane in K. Hrovata iz Domžal, ki je simbolično naznanjal ustanovitev nove fare. Med prvo svetovno vojno je zvonove izgubila tudi domžalska cerkev. Bernik jih je takoj po vojni (1918) nadomestil z jeklenimi. Zelo pomembna pridobitev za cerkev so bile orgle (1928), ki jih je izdelal F. Jenko iz Šentvida pri Ljubljani. Znamenite so postale tudi zaradi omare, za katero je napravil načrt arhitekt I. Vurnik, leseni detajli pa so delo slikarja in kiparja F. Kralja.

V novi domžalski fari pa je pravi preporod doživelo društveno življenje. Mnoga verska združenja in bratovščine, društva in zadruge, ki jih je ustanovil Bernik, so delovala na socialnem, gospodarskem, kulturnem in verskem področju.

Domžalska posebnost so bile štiri združne organizacije, ki so nastale po Bernikovih prizadevanjih: *Hranilnica in posojilnica*

(1898) – prva denarna ustanova v kraju; *Strojna zadruga* (1910), ki je bila koristna zlasti za napredek kmetijstva in elektrifikacije; *Kitarsko društvo* (1908), ki je bilo ustanovljeno z namenom, da nabavlja kakovostne in poceni potrebščine za pletenje kit ter skrbi za njihovo prodajo, posebej pa za strokovno izpopolnjevanje članov. Ustanovljeno je bilo v času, ko so tirolski podjetniki za slamnikarske kite domačim obrtnikom ponujali čedalje nižje plačilo. Zadnja v nizu zadrug je bilo *Konzumno društvo v Domžalah* (1919), katerega namen je bil prodaja gospodinjstkih potrebščin in oblačil po nizki ceni. Bernik je pri ustanavljanju obrtnih in konzumnih zadrug izstopal od razvoja zadružništva drugod, kjer so se v večini razvile predvsem kreditne in kmetijske zadruge. »Bernikove« zadruge so zaključile z delovanjem v tridesetih letih.

Katoliško izobraževalno in podporno društvo Domžale

Leta 1897 je Bernikov predhodnik, beneficiat Jakob Strupi, ustanovil *Krščansko delavsko podporno društvo*, ki je bilo namenjeno le moškim, medtem ko so večino delovne sile v slamnikarski industriji sestavljale ženske. Takoj po prihodu v Domžale se je Bernik lotil prenove društva. Leta 1904 se je preimenovalo v *Katoliško izobraževalno in podporno društvo v Domžalah* (KIPD). Sprejeli so nova pravila, po katerih so medse sprejemali tudi ženske. Za predsednika so izvolili Bernika. Društvo si je prizadevalo preprečevati revščino med delavstvom, skrbelo je za varstvo svojih članov ter izboljšanje materialnih razmer in njihovo izobraže-

vanje. Spodbujalo jih je k varčevanju in treznemu življenju.

V okviru KIPD je Bernik že leta 1904 vpeljal dve čebelici za moške in ženske, v katerih so člani hranili svoj denar, čebelici pa sta vsak mesec denar vlagali v hranilnico. Do leta 1922 je redno varčevalo okrog sto oseb, ki so vsako leto na svoje knjižice prejele prihranke s pripadajočimi obrestmi. Čebelici sta delovali dobrih trideset let, nato pa zaradi gospodarske krize zamrli.

Že leta 1904 je društvo organiziralo igralski in pevski odsek, imelo je svojo knjižnico in pričelo je s predavanji. Do začetka druge svetovne vojne je pripravilo 112 različnih predstav s po-

»Veliko truda zares, a tudi veliko uspehov!«

Franc Bernik: »Društvena desetletnica«, januar 1914

novitvami. Igrali so različna dela, med njimi: Miklova Zala, Revizor, Ben Hur, Živa zakopana, Devica Orleanska, Burka o jezičnem dohtarju. Sprva je vsa dela režiral Bernik, kasneje so mu pomagali Ivan Redenšek, akademika Konrad Stražar in Lado Müller ter učiteljica Marija Ložar.

Pri vseh predstavah od leta 1904 dalje, razen zadnjih štirih, je nastopil društveni pevski zbor. Zborovodja je bil Bernik, imeli so redne vaje iz teorije in petja, v zimskem času so vadili dvakrat tedensko. Peli so pesmi različnih avtorjev in priredbe narodnih pesmi. Na svojem vrhuncu v letu 1919 je zbor štel 71 članov, 24 pevcev in 47 pevk, kmalu pa so se njihove vrste razredčile zaradi številnega izseljevanja v Ameriko. V kasnejših letih je zbor štel okrog 40 članov.

Bernik je vodil tudi društveno knjižnico. Do prve svetovne vojne je knjižnica vsebovala 452 knjig, v desetih letih se je prebralo 13.660 knjig. Ker pa je med prvo svetovno vojno v Društveni dom prišlo vojaštvo, je bila knjižnica skoraj uničena. Do leta 1939

je število knjig naraslo na 663 enot. Leta 1937 so uvedli izposojevalnino, da bi knjižnica pridobila dohodke za večji razmah, vendar se je posledično zanimanje zanjo zmanjšalo.

Društvo je priredilo kar nekaj samostojnih predavanj. Med predavatelji so bile številne ugledne osebnosti: Josip Gruden, Janez Evangelist Krek, Janko Mlakar, Ivan Ahčin in drugi. Veliko je predaval tudi Bernik.

V okviru društva je bil leta 1909 ustanovljen telovadni odsek Orel v Domžalah. Najprej so telovadili v prostorih Strojne zadruge, kasneje v dvorani Društvenega doma. Med prvo svetovno vojno telovadni odsek ni deloval, ponovno je oživel leta 1919, ko je bil ustanovljen še dekliški odsek Orlica. Leta 1930 so oblasti organizacije Orla prepovedale. Po letu 1935 so njihovo delo nadaljevali fantovski odseki in dekliški krožki.

KIPD je razvil bogato kulturno dejavnost s središčem kulturnega življenja v Društvenem domu, ki je bil hkrati Orlovski dom in je še danes ena najlepših secesijskih stavb v Domžalah.

Društveni dom

»Društveni Dom v Domžalah je stal 125.000 kron. To pa zato, ker se ni zidal le kot Društveni Dom, ampak kot prava slavninarska tovarna, samo da tega razen župnika nihče ni vedel. Kaj bi bili sicer počeli nasprotniki, posebno pa tovarnarji! Za to je treba časa in velike previdnosti. A čisto jasno je, da se mora tudi gledati slavninarstva kaj storiti, da vsaj nekoliko pride tudi domača slovenska obrt do veljave.«

Franc Bernik: »Društveni dom v Domžalah in cerkev«, januar 1915

Več kot stoletna zgodovina današnje stavbe, ki nosi ime po ustanovitelju, se je pričela z nekdanjim Društvenim domom Domžale, ki je bil zgrajen leta 1910 po načrtih tesarskega mojstra Franca Ravnikarja. Pobudnik in organizator gradnje je bil Bernik, postavilo pa ga je KIPD.

Domžale so bile ob začetku 20. stoletja v polnem gospodarskem razmahu. Tudi na področju kulturnega udejstvovanja so se oblikovala hotenja, da kraj pridobi ustanovo za javno kulturno in drugo krajevno življenje. V zamisli, da si postavijo kulturni dom, so si bili Domžalci enotni, saj v tem času za svoje delo društvo ni imelo nikakršnih pogojev. Sestanki so potekali v

župnišču ob cerkvi, medtem ko so bile prireditve organizirane v delavnici tesarskega mojstra Franca Ravnikarja v neposredni bližini bodočega društvenega doma. Kljub skromnim življenjskim razmeram so Domžalci za novi društveni dom ob pomoči domžalskih izseljencev v Ameriki ves čas zbirali denar in si ga izposodili tudi pri domžalski Hranilnici in posojilnici. Prve priprave na gradnjo so se pričele v letu 1908, ko je tesar Franc Ravnikar pripravil načrt novega Društvenega doma, ki so ga z navdušenjem sprejeli. Zidarsko delo so zaupali mojstru Mateju Hočevarju iz Trzina. Slovesnega odprtja novega doma, ki je bilo 28. avgusta 1910, se je udeležila množica ljudi iz Domžal in okolice, v sprevodu pa so sodelovala vsa domžalska društva.

V Društvenem domu se je vse do prve svetovne vojne in po njej pripravljalo mnogo prireditev, saj so, poleg domačega, v njem nastopala tudi druga društva in organizacije. Med večjimi prireditvami je bilo zborovanje, ki ga je leta 1911 pripravila Slovenska dijaška zveza. Leta 1924 sta v domu nastopila operna pevca Anton Šubelj in Jože Gostič. Leta 1930 je Pevsko društvo Domžale priredilo koncert in dobiček poklonilo Dobrodelnemu domu v Domžalah. Izvedle so se tudi predstave osnovne šole, podmladka Rdečega križa, otroškega vrtca, razne akademije, predstave Orlov in Orlic. Organizirali so tečaje in predavanja, predvajale so se kino predstave.

Med prvo vojno so se v domu zbirali in ustavljali različni vojaški polki na poti na fronto, ustanavljali so se begunski centri in bolnišnice. Leta 1933 je bilo KIPD razpuščeno, skrb za dom pa je prevzela župnija. Ko se je v letu 1945 iztekla druga svetovna vojna, je zopet postal vojaška postojanka. V povojnih letih je Društveni dom postal državna lastnina.

Bernik in tirolski priseljenci

»30. septembra je bil za Domžale kritičen dan prve vrste: v tovarni Krizanta Ladstätterja je vzbruhnila stavka, ki je bila sploh prva stavka v Domžalah!«

Franc Bernik: »Stavka (štrajk) v Domžalah«, 30. september 1907

Domžale so po zaslugi razvoja slamnikarske industrije s tisoč zaposlenimi ob koncu 19. stoletja ter ob razglasitvi za trg leta 1925 postajale vse bolj pomemben gospodarski, obrtniški in trgovinski center. Posledica industrializacije je bilo zaostrovanje socialnih in nacionalnih odnosov v Domžalah. Glede na to, da so tirolski slamnikarski tovarnarji plačevali visoke davke po avstrijski občinski zakonodaji, so imeli pomembno vlogo v občinskem odboru.

Bernik je že ob svojem prihodu v Domžale ugotavljal, da bi bilo potrebno v versko življenje vključevati tudi tirolske priseljence. Korist bi imeli tudi domači delavci, ki so jih zaposlovali tirolski tovarnarji. Kmalu je vpeljal posebno nemško mašo s pridigami v nemškem jeziku, vzgajal je nemško šolsko mladino, tako da je sčasoma pridobil tudi njihovo zaupanje. Vključil jih je v pripravljani odbor za ustanovitev župnije, v okviru KIPD pa organizi-

ral tečaje nemščine za domače delavke in delavce.

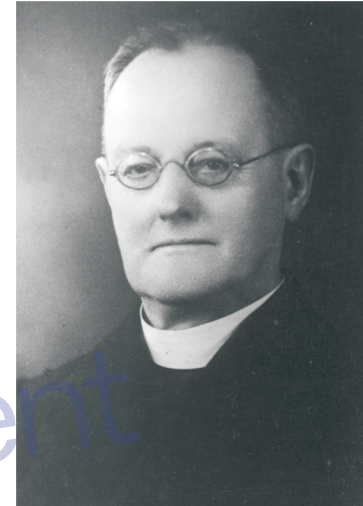
Zaradi nesorazmerij plačil med slovenskimi in tirolskimi delavci, saj so tuji zaslužili tudi trikrat več kot najbolje plačani domači, je bilo domače delavstvo v težkem položaju. V nameri izboljšanja razmer je Bernik v okviru KIPD ustanovil *Strokovni odsek slamnikarskega delavstva* z okoli 370 člani. Že nekaj dni po ustanovitvi je prišlo do stavk v Ladstätterjevi in Kurzthalerjevi tovarni, ki sta se z Bernikovim posredovanjem končali z zvišanjem mezd. S tem dejanjem se je tirolskim tovarnarjem nekoliko zameril. V prizadevanjih, da se nasprotja med njimi in delavstvom ne bi poglobljala, je delovanje Strokovnega odseka omejil predvsem na manjša posredovanja ob krivicah delavcem ter na podporne naloge. Ti nacionalni in socialni spopadi so trajali do prve svetovne vojne, po njej – tudi zaradi novih političnih razmer ter zatona slamnikarske industrije – je tu ostala le še tretjina Tirolcev.

Socialna skrb za Domžalce

Bernik je zapustil velik pečat predvsem na socialnem področju. Poleg ustanavljanja društev in združenj s poudarjeno socialno noto se izpostavlja njegov pomen pri širitvi šolstva v Domžalah. Nagel proces industrializacije je namreč prinesel tudi velike demografske spremembe v povečevanju števila domačih in tudi nemških prebivalcev. Kot nadzornik v šolskem okraju je skrbel za postopne organizacijske in prostorske širitve šole iz enorazredne trivijalke v 6-razrednico. V šoli je poučeval tudi verouk. Skrb za domače farane, ki jo v obliki različnih socialnih projektov spremljamo skozi njegovo delovanje v Domžalah, je nadgradil še z *Dobrodelnim* in *Otroškim domom*, ki sta postali glavni socialni ustanovi v tridesetih letih. Povod za ustanovitev je bilo dejstvo, da Domžale kot izrazito industrijski kraj potrebujejo dom za varstvo otrok tovarniških delavk. Hkrati so potrebovali tudi dom za starejše in onemogle, ki niso imeli svojih stanovanj. Ker je Cerarjevo slamnikarsko tovarno v Stobu zaradi dolgov prevzela Hranilnica in posojilnica Domžale ter premoženje postavila na dražbo, je Bernik poskrbel, da je nepremičnine kupila župnija. Takoj je pričel s pridobivanjem dovoljenj ter prezidavo obeh domov. Dotedanjo tovarno so preuredili v Dobrodelni dom, stanovanjsko hišo pa v Dom za sirote in nepreskrbljene otroke, otroški vrtec in dnevno zavetišče. Po vrsti pripetljajev sta začela z delovanjem leta 1930. Vodenje obeh domov so prevzele šolske sestre III. reda sv. Frančiška iz Maribora. Dnevno zavetišče je imelo prostore v prvem nadstropju Otroškega doma in je bilo namenjeno šoloobvezni mladini v času, ko ni bilo pouka.

»Iz poročila o dekanijski vizitaciji Vaše župnije dne 15. majnika se je podpisani ordinat prepričal, da še vedno krepko, stanovitno in neumorno opravljate vsestransko dušno pastirstvo v cerkvi in zunaj cerkve... je Cerarjeva tovarna prišla v roke ... Eno poslopje ste namenili za onemogle, drugo za dnevno zavetišče otrok... To je eminentno socialno delo prav posebno za Vaš delavski kraj.«

Anton Bonaventura:
 »Gospodu duh. svetniku F. Berniku,
 župniku v Domžalah«,
 15. oktober 1929

Kljub skromnemu premoženjskem stanju domžalskih faranov je presenetljivo dejstvo, da je Berniku uspelo izpeljati tako veliko uspešnih projektov, ki so zahtevali odlične organizacijske in finančne spretnosti. Glavni finančni viri so bili prostovoljni prispevki, krediti, lastni prispevki in tudi darovi domžalskih faranov v tujini, s katerimi je bil povezan preko Marijinih družb. Ta verska združenja so bila namenjena predvsem dekletom in so delovala v skoraj vsaki župniji. V letu 1910 je kar 40 članic Marijine družbe bivalo v ZDA. Z njimi se je Bernik redno dopisoval. Kasneje so se pridružile slovenski Marijini družbi v New Yorku, a kljub temu ostajale zveste darovalke ter veliko prispevale za gradnjo Dobrodelnega in Otroškega doma.